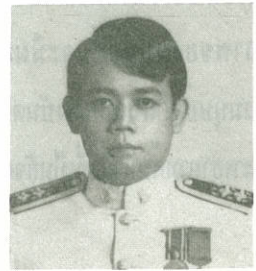
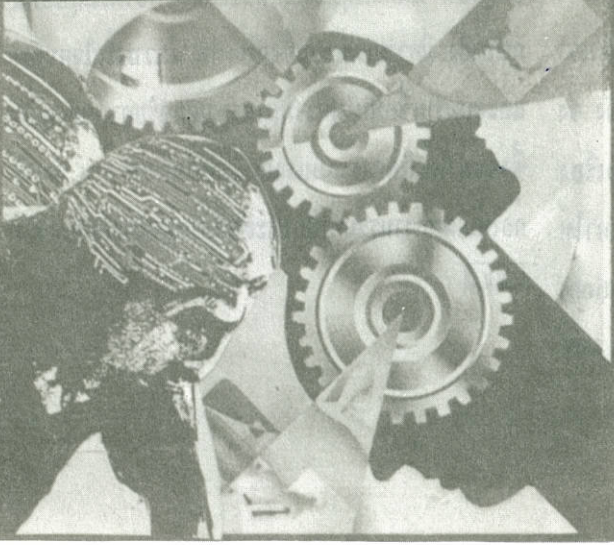

กระบวนการติดของมนุษย์

*กรรติน เป่งขำ

บทนำ

กระบวนการคิดของมนุษย์นั้นจำเป็นจะต้องผ่านการรับรู้และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มาก่อนทั้งสิ้น สมองจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้และการเรียนรู้จนกระทั่งกลายเป็นประสบการณ์ทำให้บุคคลจดจำเรื่องราวสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมากแล้วเก็บสะสมความทรงจำเหล่านั้นไว้ในรูปของความคิดรวบยอด

สมองถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุดในระบบประสาทมนุษย์ เพราะเป็นจุดศูนย์กลางของการกระทำต่าง ๆ ที่มนุษย์แสดงออกมา ไม่ว่าจะเป็น กายกรรม วาจกรรมและ มโนกรรม รวมทั้งพฤติกรรมที่ซับซ้อนและไม่สลับซับซ้อนต่าง ๆ ล้วน

เกิดมาจากสมองทั้งสิ้นในส่วนที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ ความทรงจำ ความเข้าใจ ความคิด การเรียนรู้ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ก็คือ สมองส่วนหน้า

กระบวนการคิดของมนุษย์

ดังได้กล่าวไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่ากระบวนการคิดของมนุษย์เกิดจากการรับรู้ก่อนทั้งสิ้น บุคคลจะอาศัยกระบวนการรับรู้ได้ก็ต่อเมื่อบุคคลไขว่คว้ารับสัมผัสที่มีอยู่ในตัวของบุคคลทั้ง ๕ ชนิด อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้นและผิวหนังเข้ารับสัมผัสสิ่งเร่ต่าง ๆ แล้วส่งอาการสัมผัสเหล่านั้นไปยังระบบประสาท เข้าสู่ส่วนกลางที่เรียกว่า สมอง เมื่ออวัยวะรับสัมผัสส่งอาการสัมผัสไปยังสมองแล้ว สมองก็จะทำหน้าที่สำคัญ

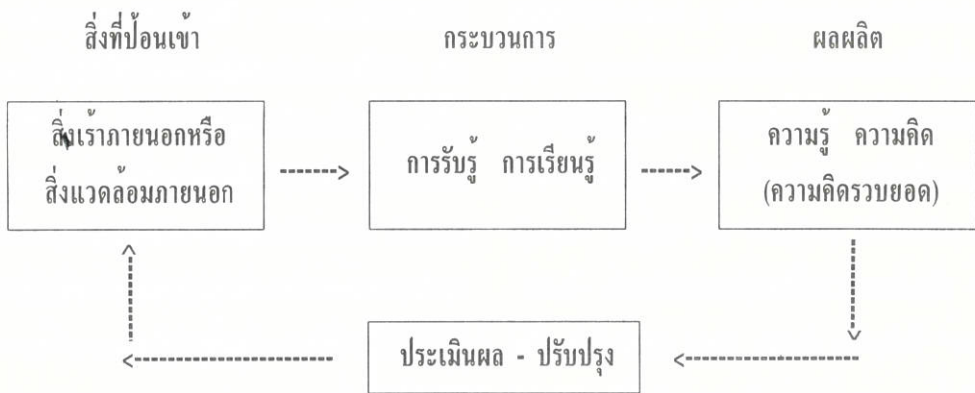
* อาจารย์ประจำหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต : วท.บ. (จิตวิทยา)

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

หลายประการ ที่สำคัญก็คือสมองจะทำงานโดยอาศัย
ประสบการณ์เดิมแปลความหมายหรือตีความจากสิ่งที่ป้อนเข้า
มาโดยอวัยวะรับสัมผัส สมองก็จะเกิดการเรียนรู้ขึ้น ขณะ
เดียวกันมนุษย์ก็จะเกิดความรู้ ความจำ ความเข้าใจ อารมณ์
ความรู้สึกและความคิด ต่อจากนั้นสมองก็จะทำหน้าที่ในการสั่ง
การให้แสดงพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ตามที่ต้องการได้

เมื่อใดที่มนุษย์ต้องประสบการณ์ที่ได้จากการรับรู้
เรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา สร้างความรู้ใหม่หรือเพื่อการแสดงออก
ทางพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะทำให้มนุษย์เกิดความคิด
ขึ้นมาทันที ซึ่งความคิดที่ได้นี้จะออกมาในรูปของความคิดรวบ
ยอดในเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ตามที่ได้รับรู้เรียนรู้มานั่นเอง

รูปที่ ๑ แสดงกระบวนการคิดของมนุษย์

รูปแบบการคิดของมนุษย์

มนุษย์มีรูปแบบการคิดได้สองลักษณะด้วยกันคือ
การคิดในรูปธรรมและการคิดในนามธรรม สำหรับการคิดในรูป
ธรรมนั้น เป็นการคิดในสิ่งที่มีตัวตน สามารถมองเห็นได้ จับ
ต้องได้ เช่น รูปร่าง ขนาด น้ำหนัก สัดส่วน สีสรร และตัว
หนังสือหรือตัวอักษรตลอดรวมทั้งเครื่องหมายและสัญลักษณ์
ต่าง ๆ ที่มีมิติแห่งความกว้าง ความลึกและความสูงเป็น
เกณฑ์กำหนดส่วนความคิดในลักษณะของนามธรรม เป็นการ
คิดโดยใช้เหตุผลและจินตนาการเข้าสัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ เช่น
การคำนวณทางคณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ กลศาสตร์ เคมี และตัว
เลขต่าง ๆ อีกทั้งสิ่งที่ไม่อาจมองเห็นได้หรือจับต้องได้ อาจ
จะมีมิติหรือไม่ก็มีมิติใด ๆ ก็ได้ ดังนั้นการคิดในลักษณะของ

นามธรรมจึงเป็นการคิดที่ลึกซึ้งและยากกว่าการคิดแบบรูป
ธรรม สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะการคิดในลักษณะของนาม
ธรรมนั้นจะมีความสลับซับซ้อนมากกว่าและยุ่งยากกว่านั้น
เอง

วิธีการคิดของมนุษย์

มนุษย์สามารถมีหลักวิธีการคิดได้หลายรูปแบบด้วย
กัน ซึ่งวิธีการคิดนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการรับรู้ในรูปแบบ
ต่าง ๆ ซึ่ง ออซูเบล นักจิตวิทยาชาวอเมริกันมีความเชื่อว่า
การรับรู้ของมนุษย์สามารถแบ่งออกได้ ๓ ประเภทด้วยกันคือ
การรับรู้แบบวิเคราะห์การรับรู้แบบโยงความสัมพันธ์และการรับ
รู้แบบจัดจำแนกประเภท ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการคิดของ
มนุษย์ ในที่นี้จะขอเสนอหลักวิธีการคิดของมนุษย์ไว้ดังนี้

๑. หลักการคิดแบบวิเคราะห์
๒. หลักการคิดแบบสังเคราะห์
๓. หลักการคิดแบบโยงความสัมพันธ์
๔. หลักการคิดแบบขัดแย้ง
๕. หลักการคิดแบบประเมินค่า
๖. หลักการคิดแบบบูรณาการ

หลักการคิดแบบวิเคราะห์ คือการคิดที่อาศัยการจำแนกแยกองค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ โดยทำการเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นที่มีลักษณะเดียวกันหรือคนละลักษณะ ถ้าองค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ มีเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันก็จัดอยู่ในจำพวกเดียวกัน แต่ถ้าไม่เหมือนกันก็จัดอยู่ในจำพวกอื่นที่แตกต่างกันออกไป ยกตัวอย่าง เช่น คนผู้ชาย คนผู้หญิง คนแก่ เด็กเล็กคนพวกนี้จัดอยู่ในพวกเดียวกัน เรียกว่า "มนุษย์" ซึ่งมีรูปร่าง ลักษณะ ท่าทาง แตกต่างไปจากสัตว์โลกชนิดอื่น ๆ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น

การคิดแบบวิเคราะห์ สามารถคิดให้ละเอียดถี่ถ้วนหรือคิดอย่างไม่ละเอียดถี่ถ้วนก็ได้ อย่างเช่น มนุษย์นั้น หากจะคิดวิเคราะห์ให้ละเอียดถี่ถ้วนลงไปอีกก็สามารถแบ่งออกได้ตาม เพศ วัย ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และอาชีพการงาน เป็นต้น ซึ่งก็จะสามารถแบ่งแยกมนุษย์ออกได้หลายจำพวกตามที่ต้องการได้

การคิดแบบสังเคราะห์ เป็นการคิดโดยรวบรวมองค์ประกอบสำคัญของสิ่งต่าง ๆ มารวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเดียวกัน โดยมองในลักษณะของส่วนรวมมีความสำคัญมากกว่าส่วนย่อย ๆ ขององค์ประกอบเหล่านั้น การคิดแบบสังเคราะห์มักจะรวมเอาความคิดที่เป็นรูปธรรมกับนามธรรมเข้าไว้ด้วยกัน ถ้าการสังเคราะห์มีลักษณะของความเป็นนามธรรมสูง การมองเห็นภาพโดยส่วนรวมก็จะไม่เด่นชัด แต่ถ้าผู้คิด

เคยมีประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการสังเคราะห์มาแล้วก็จะทำให้ทราบได้อย่างเด่นชัดขึ้น

การคิดแบบโยงความสัมพันธ์ เป็นการคิดโดยอาศัยหลักการคิดแบบวิเคราะห์ สังเคราะห์หรือรูปแบบอื่น ๆ โดยมองถึงลักษณะเด่นที่เป็นความคิดรวบยอดของสิ่งต่าง ๆ มาเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา หรือสร้างข้อความรู้ใหม่ หรือเพื่อการแสดงออกทางพฤติกรรมใด ๆ ก็ตามเป็นการคิดที่สลับกันใช้ประโยชน์ของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ และเป็นการคิดในลักษณะเกี่ยวโยงกันของสิ่งเร้าต่าง ๆ ว่ามีความเกี่ยวข้องกันในลักษณะใดอีกด้วย เช่น การที่รถยนต์จะวิ่งได้ต้องอาศัยการขับเคลื่อนของเครื่องยนต์ การหมุนเวียนพวงมาลัย การเร่งคันเร่งน้ำมัน การถอนคลัช การเข้าเกียร์ รวมถึงคุณภาพสมาธิของคนขับรถยนต์อีกด้วยซึ่งเป็นการทำงานในลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกันในทุกะบบให้กลายเป็นระบบเดียวกันนั่นเอง

หลักการคิดแบบขัดแย้ง เป็นการใช้ความคิดในเชิงเหตุผล ความจริง ความถูกต้องความสมดุลและความยุติธรรม ซึ่งบุคคลจะมีความเชื่อ ทศนคติและความคิดเห็นที่ได้ประสบกับสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตที่แตกต่างกันมาหักล้างความคิดซึ่งกันและกัน เพราะบุคคลย่อมมีการรับรู้การเรียนรู้ที่แตกต่างกันจึงส่งผลให้บุคคลมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน และเมื่อบุคคลมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันก็ย่อมจะทำให้ระบบความคิดความเข้าใจแตกต่างกันไปด้วย

หลักการคิดแบบประเมินค่า เป็นการใช้ความคิดในทางสุนทรีย์ กล่าวคือ มองสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ มีความสวย ความงาม ความดี ความเลว ความชอบ ความไม่ชอบซึ่งเป็นการใช้ความคิดที่ผสมผสาน ระหว่างรูปแบบความคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่ออธิบายถึงสิ่งต่าง ๆ ไปตามทัศนคติ

ค่านิยมและความเชื่อของตน

หลักการคิดแบบบูรณาการ เป็นการใช้ความคิดในลักษณะของการรวมส่วนย่อยต่าง ๆ ให้เป็นหน่วยเดียวที่สมบูรณ์มากที่สุด เช่น นำเอาสี่สรร รูปทรง ของสิ่งต่าง ๆ มารวมอยู่ในที่เดียวกันกลายเป็นวัตถุรูปใหม่เกิดขึ้น ซึ่งนักจิตวิทยาที่มีความเชื่อว่า การคิดแบบบูรณาการนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการคิดแบบสร้างสรรค์ทำให้นุษย์คิดค้นและประดิษฐ์สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในโลกมากมาย

พัฒนาการทางความคิดของมนุษย์

มนุษย์มีพัฒนาการทางความคิดที่ค่อยเป็นค่อยไปตามวัยของตน ซึ่งบุคคลในวัยเด็กเล็กจะมีการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างจำกัดอยู่ในวงแคบ ๆ ของตนตามสิ่งแวดล้อมรอบตัว ดังนั้นมนุษย์จึงเริ่มรับรู้และเรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมโดยแยกตนเองออกจากสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นได้ เมื่อมนุษย์เติบโตขึ้น มีพัฒนาการทางร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์มีพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดขยายวงกว้างออกไป มนุษย์จะสามารถเริ่มสนใจสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวมากยิ่งขึ้น สามารถแยกสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องว่าอะไรคือสิ่งที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน มนุษย์เริ่มสนใจภาษา เรียนรู้ภาษาเพื่อการติดต่อสื่อสาร เข้าใจความหมายของภาษาและสัญลักษณ์ต่าง ๆ มนุษย์จะเก็บลักษณะทางภาษาและสัญลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ ไว้ในรูปของความคิดรวบยอดทั้งสิ้น ขณะเดียวกันมนุษย์มีความเข้าใจตนเองมากยิ่งขึ้น มนุษย์จะยึดตนเองเป็นจุดศูนย์กลางของสิ่งทั้งหลาย บางครั้งมนุษย์ไม่สามารถรับรู้ความคิดของผู้อื่น หรือใช้ความคิดของตนคนเดียว มนุษย์เริ่มมีความคิดรวบยอดในสิ่งต่าง ๆ กว้างขวางมากขึ้น มีการจัดหมวดหมู่ของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เริ่มเข้าใจรูปร่าง ขนาด สัดส่วน

ปริมาณ จำนวน ตัวเลขที่เป็นนามธรรมมากขึ้น ใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล ความจริง ความถูกต้อง เข้าใจกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคม ยอมรับค่านิยมทางสังคม ชอบการพิสูจน์ทดสอบในสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น พยายามค้นหาความจริง แสวงหาความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นอยู่เรื่อย ๆ

ความคิดรวบยอด คือความคิดที่สามารถแยกแยะจัดจำแนกสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องรวดเร็วโดยอาศัยการคิดแบบวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า ตลอดจนโยงความสัมพันธ์เข้ามาเพื่ออธิบายลักษณะเด่นของสิ่งต่าง ๆ เช่น ภาชนะที่ใส่น้ำได้ เรียกว่า แก้ว ขาม กระละมั่ง เป็นต้น การที่บุคคลสามารถเรียกชื่อสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและแม่นยำก็คือการที่บุคคลสามารถมองและคิดถึงสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นได้ด้วยความคิดรวบยอดนั่นเอง

สรุป

กระบวนการคิดของมนุษย์เกิดมาจากการรับรู้และการเรียนรู้ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งเราทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยเก็บเป็นประสบการณ์ เมื่อใดที่มนุษย์ใช้ความคิดก็ต้องตั้งประสบการณ์เดิมออกมาใช้รวมด้วยก็จะทำให้มนุษย์เกิดความคิดได้หลายรูปแบบ หลายทิศทาง ดังนั้นความสามารถของสมองของมนุษย์จึงเป็นกลไกสำคัญอย่างยิ่งที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้มนุษย์เกิดความคิดจินตนาการในสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมากมาย

รูปแบบการคิดของมนุษย์ส่วนใหญ่จะมีเพียง ๒ ลักษณะด้วยกันคือ การคิดในสิ่งที่เป็นรูปธรรมและการคิดในสิ่งที่ เป็นนามธรรม การคิดในสิ่งที่ เป็นรูปธรรมคือการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่มีตัวตน มีน้ำหนัก ขนาด สัดส่วน เป็นความคิดที่สามารถมองเห็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ได้ มีมิติแห่งความกว้าง สูง ลึก มีปริมาณความมากน้อย ส่วนการคิดในลักษณะที่เป็น

นามธรรมนั้นจะเป็นการคิดในเชิงเหตุผลและจินตนาการเข้าสัมพันธ์กับสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้หรือสัมผัสได้โดยตรง บางสิ่งบางอย่างอาจมีมิติหรือไม่มีมิติก็ได้ ดังนั้นการคิดในลักษณะที่เป็นนามธรรมจึงเป็นการคิดที่ยากและลึกซึ้งกว่าการคิดที่เป็นรูปธรรม

สำหรับวิธีการคิดของมนุษย์นั้นอาจมีได้หลายรูปแบบ และที่สำคัญที่สุดได้แก่ การคิดแบบวิเคราะห์ สังเคราะห์ โยงความสัมพันธ์ คิดขัดแย้ง คิดประเมินคุณค่า คิดแบบบูรณาการ ตลอดจนการคิดแก้ปัญหา เป็นต้น

มนุษย์มีพัฒนาการทางความคิดแบบค่อยเป็นค่อยไปตามวัยของตน เช่น เด็กเล็กจะมีความคิดอยู่ในวงจำกัด พอเริ่มเข้าสู่วัยเด็กและวัยรุ่น ความคิดจะค่อย ๆ ขยายวงกว้างออกไป แต่ก็ยังเป็นความคิดเกี่ยวกับตัวเองและสิ่ง

แวดล้อมทางสังคม อันเป็นความคิดที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อเริ่มเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะค่อย ๆ คิดในเรื่องที่เป็นเหตุเป็นผลในลักษณะของนามธรรมได้มากขึ้น เมื่อใดที่มนุษย์มีประสบการณ์ในสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น ความคิดก็จะละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ความคิดที่เกี่ยวกับความจริงและกฎเกณฑ์ทางสังคมก็จะเข้ามาเกี่ยวข้อง มนุษย์สามารถจัดหมวดหมู่ความแตกต่าง ความเหมือนของสิ่งเร้าทั้งรูปธรรมและนามธรรมได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้นมนุษย์จะสามารถมีความคิดที่เป็นระบบโดยเก็บลักษณะเด่น ๆ ของสิ่งเร้าต่าง ๆ ได้ และเมื่อใดที่มนุษย์ดึงความคิดเหล่านั้นมาใช้ก็จะสามารถนำมาใช้ได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง การคิดเกี่ยวกับลักษณะเด่นของสิ่งเร้าต่าง ๆ ได้อย่างแม่นยำคือการคิดเกี่ยวกับความคิดรวบยอดนั่นเอง □□

บรรณานุกรม

- กรรณิ์น เป่งงำ "จิตวิทยาการเรียนรู้" เอกสารประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาสังคม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๓๐ (เอกสารอัดสำเนา)
- วีรยุทธ วิเชียรโชติ "จิตวิทยาการเรียนการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน" กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐.